

Harlingen was in de 18de eeuw een bedrijvige stad. De scheepsbouw en houthandel beleefden een bloeitijd en dankzij de toegenomen welvaart deden ook makers van zilver, klokken en andere luxeproducten goede zaken. Een van de toenmalige inwoners van de stad, Wiskje van Bouricius, is nu weer terug in Harlingen, deze keer om er niet meer weg te gaan. Haar portret is vanaf dit najaar te bewonderen in Gemeentemuseum het Hannemahuis.

Wiskje terug in Harlingen

NIEUWE AANWINST

Portret van Wiskje van Bouricius

Johann Friedrich August Tischbein
1788. Olieverf op doek, 70 x 54,5 cm
Bijdrage: € 6.500 uit het Saskia Fonds
GEMEENTEMUSEUM HET HANNEMAHUIS,
HARLINGEN

Aangekocht in 2024 met steun van de
Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar
Saskia Fonds) en de Vereniging Vrienden
van Museum het Hannemahuis

Op het portret kijkt Wiskje van Bouricius de toeschouwer met een enigszins gereserveerde blik aan. De bloesjes op haar wangen contrasteren met haar bleke huid en de gepoederde pruik steekt af tegen de achtergrond. Haar witte jurk is voorzien van pofmouwen en een kraag van tule. Het schilderij is rechts naast de mouw gesigneerd en gedateerd *Tischbein 1788*.

Wiskje van Bouricius (1742-1795) werd geboren in het Friese dorp Buitenpost als derde kind van Cornelius Livius van Bouricius en Elske van Vierssen. Haar vader was onder andere ontvanger-generaal van de provincie Friesland, haar moeder kwam uit een familie van officieren. In 1764 trouwde Wiskje met mr. Martinus van Scheltinga (1736-1799). De uit Leeuwarden afkomstige Van Scheltinga studeerde rechten aan de Universiteit van Utrecht en bekleedde daarna tal van openbare ambten in Friesland. Tussen 1764 en 1795 was hij onder andere ontvanger-generaal van de Admiraliteit in Friesland, die in die tijd in Harlingen was gevestigd. Wiskje en haar man kochten in 1769 een monumentaal huis aan de Grote Bredeplaats in Harlingen, het verlengde van de straat waar Gemeentemuseum het Hannemahuis is gevestigd. In 1780 verhuisden ze naar Heerenveen, waar ze op Scheltinga State gingen wonen. Het paar kreeg maar liefst tien kinderen, van wie er één jong overleed. Zes hadden Harlingen als geboorteplaats. In 1795 overleed Wiskje in Leeuwarden.

De schilder van het portret van Wiskje is Johann Friedrich August Tischbein (1750-1812). Deze in Maastricht geboren portretschilder is een telg uit een Duitse schildersfamilie, die met zijn portretten in olieverf en in pastel grote invloed heeft uitgeoefend op de Nederlandse portretkunst van de late 18de eeuw en de eerste decennia van de 19de eeuw. Als kind van zijn tijd was hij internationaal georiënteerd en werkte hij in Kassel, Parijs, Rome, Napels en Wenen. In de jaren tachtig van de 18de eeuw verbleef hij regelmatig in Den Haag, waaronder ook in de jaren 1788-1789. Tussen 1791 en 1794 woonde hij in Amsterdam. Hij vervaardigde diverse portretten van stadhouder Willem V en zijn familie, maar ook van andere leden van de adel en het patriciaat. In deze context moet het portret van Wiskje van Bouricius worden gezien. Vanuit zijn functies zal haar man Martinus regelmatig naar Den Haag zijn gereisd en het ligt voor de hand dat zij hem in 1788

Zelfportret

Johann Friedrich August Tischbein
1782. Olieverf op doek, 46 x 38 cm
RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Legaat van de heer A.A. des Tombe,
Den Haag, 1903

vergezeld en zich daar heeft laten portretteren. Voor zover bekend is dit Tischbeins enige portret van een Fries of Friezin, al is de kans groot dat ook Wiskjes man als pendant is geportretteerd. Een dergelijk portret is echter niet bekend. Het portret van Wiskje kon door het museum rechtstreeks uit de familie worden verworven, waarin het zich sinds het ontstaan bevond.

Het Hannemahuis

Voor de collectie van Gemeentemuseum het Hannemahuis is het verfijnde portret van de Friese Wiskje, moeder van een groot gezin in Harlingen en echtgenote van een belangrijke bestuurder, een waardevolle aanwinst. De aankoop tilt de schilderijenverzameling van het museum naar een hoger plan. Kunstschilders van naam kende Harlingen weinig in de 18de eeuw. De portretschilder Taco Scheltema (1760-1837) was weliswaar in Harlingen geboren, maar voor zijn opleiding naar Amsterdam vertrokken en niet teruggekeerd. Er zijn dan ook nauwelijks Harlingers geportretteerd door kunstenaars die boven het lokale niveau uitstegen, laat staan door kunstenaars van het kaliber van Tischbein.

Het is een aardige gedachte dat Wiskje en haar man heel wat keren de uit 1744 daterende voorgevel van het Hannemahuis zullen zijn gepasseerd. Het museum is in 1957 gesticht door de laatste bewoner van het

Hannemahuis, Leendert Jacobus Hannema (1889-1964). Al in de jaren dat Wiskje en Martinus in Harlingen verbleven, werd het pand door Hannema's bewoond en zij zullen koopman Sjoerd Hannema en zijn vrouw Elisabeth Scheltema en hun zoon Jan met zijn vrouw Elsje Schaaff vast en zeker gekend hebben, ze woonden slechts een paar honderd meter van elkaar verwijderd.

Harlingen

De havenstad Harlingen was in de 18de eeuw een levendige plaats, waar de scheepsbouw, de scheepvaart en de daarmee verbonden toeleveranciers een belangrijke stempel op drukten. De houthandel op Noord-Europa legde de ondernemers geen windeieren en veel van het geïmporteerde hout werd bij de molens ten zuiden van Harlingen verwerkt. De gegoede bovenlaag van de bevolking vormde de clientèle van de plaatselijke zilversmeden en klokkenmakers. Tjeerd Radsma was befaamd vanwege zijn planisferium-uurwerken, uurwerken met een voorstelling van het hemelplein. Aangezien de klei in de omgeving heel geschikt was voor het vervaardigen van tegels en aardewerk, kwam ook deze bedrijfstak tot grote bloei.

In de verzameling van het Hannemahuis bevinden zich veel voorwerpen die aan de rijke geschiedenis van Harlingen herinneren. Naast een aantrekkelijke zilververzameling zijn ook de scheepvaartafdeling en de zaal met tegels en aardewerk de moeite van een bezoek waard. De fundamenten van de jeneverstokerij uit de 18de eeuw zijn uniek in Nederland en het verhaal erachter wordt middels een audiovisueel programma toegankelijk gemaakt. En nu is er dan ook het portret van een voormalige inwoner van Harlingen, Wiskje van Bouricius, geschilderd door een van de beste portrettisten van zijn tijd. \

Hugo ter Avest is directeur van Gemeentemuseum het Hannemahuis